

18. Hlond A., kardynał. Daj mi dusze. Wybór pism i przemówień 1897–1948 / kardynał A. Hlond. – Łódź, 1980. – 327 s.
19. Hlond A., kardynał. Dzieła. Nauczanie 1897–1948 / kardynał A. Hlond ; pod red. J. Koniecznego. – Toruń, 2003. – 928 s.
20. Korespondencja Augusta Hlonda i Józefa Gawliny w latach 1924–1948 / wyd. i opr. J. Myszor i J. Konieczny. – Katowice, 2000. – 284 s.
21. Wołczański J., ks. Korespondencja arcybiskupa Bolesława Twardowskiego z arcybiskupem Andrzejem Szepetyckim w latach 1943–1944 / ks. J. Wołczański // Przegląd Wschodni. – 1992/93. – T. II, z. 2 (6). – S. 465–484.
22. Woźniak R., o. Przemysł w latach II wojny światowej w relacji kronikarza klasztoru Franciszkanów-Reformatów / o. R. Woźniak. – Przemysł, 1998. – 112 s.
23. Wnuk R. Recent Polish Historiography on Polish-Ukrainian Relation during World War II and its Aftermath [Електронний ресурс] / R. Wnuk. – Режим доступу : <http://www.ece.columbia.edu/research/intermarium/vol7no1/wnuk.pdf> ; Motyka G. Problematyka stosunków polsko-ukraińskich w latach 1939–1948 w polskiej historiografii po roku 1989 / G. Motyka // Historycy polscy i ukraińscy wobec problemów XX wieku / red. P. Kosiewski, G. Motyka. – Kraków, 2000. – S. 166–178 ; Ільюшин І. Волинська трагедія 1943–1944 pp. / І. Ільюшин. – К. : Ін-т історії України НАН України, 2003. – 312 с.
24. Wołczański J., ks. Księdza Kazimierza Fleischhackera Kronika parafialna Chomiakówki w Tarnopolskim (1939–1955) / ks. J. Wołczański // Nasza Przeszłość. – 2000. – T. 94. – S. 393–480.
25. Митрополит Андрей Шептицький: Життя і Діяльність. Документи і матеріали 1899–1944 / за ред. А. Кравчука. – Львів : Свічато, 1995. – Т. I. – 522 с. ; Т. II. – Кн. 1. – 570 с.
26. Митрополит Андрей Шептицький. Документи і матеріали 1941–1944 / упоряд. Ж. Ковба. – К., 2003. – 313 с.
27. Actes et Documents du Saint Siège relatifs à la Seconde Guerre mondiale / P. Blet, R. A. Graham, A. Martini, B. Schneider. – Città del Vaticano, 1965–1981.
28. Śliwa T., ks. Kontakty metropolity Szeptyckiego ze Stolicą Apostolską w okresie II wojny światowej w świetle Actes et documents du Saint Siège relatifs à la seconde guerre mondiale / ks. J. Wołczański, // Prace Komisji Wschodnioeuropejskiej. – Warszawa, 1994. – T. 1. – S. 191–205.

Ірина Смогоржевська

Тарас Бульба-Боровець і «Поліська Січ»: історіографічний аспект

У статті подано аналіз етапів боротьби військових підрозділів під командуванням Т. Бульби-Боровця проти німецької окупаційної влади і радянських партизан, їхніх відносин із різними національними угрупованнями, українським та польським населенням, висвітлений в українській та зарубіжній історіографії.

Ключові слова: «Поліська Січ», Українська повстанська армія, отаман Тарас Бульба-Боровець, зброяна боротьба, німецька окупація, радянські партизани, військово-політичні підрозділи.

Смогоржевская Ирина. Тарас Бульба-Боровец и «Полесская Сечь»: историографический аспект. В статье подан анализ этапов борьбы воинских подразделений под командованием Т. Бульбы-Боровца против немецкой оккупационной власти и советских партизан, их отношений с разными национальными группировками, украинским и польским населением, освещенный в украинской и зарубежной историографии.

Ключевые слова: «Полесская Сечь», Украинская повстанческая армия, отаман Тарас Бульба-Боровец, вооруженная борьба, немецкая оккупация, советские партизаны, военно-политические подразделения.

Smogorzhevskia Irena. Taras Bul'ba-Borovec' and «Poliska Sitch»: Historiography Aspect. The article provides the analysis of the stages of fight of the military subdivisions under the command of T. Bul'ba-Borovec' against German occupation power and soviet partisans, their relationships with different national groupments, Ukrainian and Polish population, as shown in Ukrainian and foreign historiography.

Key words: «Poliska Sitch», Ukrainian Insurgent Army, ataman Taras Bul'ba-Borovec', armed fight, German occupation, soviet partisans, military-political subdivisions.

Постановка наукової проблеми та її значення. Проголошення незалежності України поглибило інтерес громадськості до проблематики вітчизняної історії, особливо до питань, пов'язаних із національним відродженням та визвольним рухом. Із цього погляду набувають актуальності дослід-

ження, присвячені вивченню діяльності військово-політичних підрозділів, що діяли на теренах України в період Другої світової війни, зокрема діяльності військових формувань, які очолював Тарас Бульба-Боровець (псевдонім «отаман Тарас Бульба»).

Дослідження боротьби військових підрозділів під командуванням Т. Бульби-Боровця дає можливість також розкрити зміст інших процесів, які відбувались у суспільно-політичному житті окупованої нацистами України. Це сприяє новому висвітленню політичних, ідеологічних, соціальних аспектів німецького і радянського тоталітарного режимів в Україні, з якими бульбівці вели збройну боротьбу; допоможе глибше зрозуміти проблеми українсько-польських відносин у період Другої світової війни та стосунків між різними українськими національними силами.

Українська історія знає багатьох діячів, які з'являлися на поверхні буремного політичного життя під час лихоліть воєнного часу. До них належить Тарас Бульба-Боровець, який стояв біля витоків Української Повстанської Армії. Легендарний революціонер Че Гевара у своїх щоденниках, які ніколи не публікували в нас у повному обсязі, наголошував, що його та Фіделя Кастро багато чому навчив при організації повстання на Кубі передусім досвід УПА. Проте навіть він достеменно не знав, що авторство цієї абрєвіатури («Українська Повстанча Армія») належить саме Т. Боровцю.

Об'єктом дослідження є історіографічні публікації, присвячені постаті Т. Бульби-Боровця і діяльності створених ним збройних формувань УПА «Поліська Січ», їхній ролі та місцю в національно-визвольній боротьбі українського народу в період Другої світової війни. **Предметом дослідження** є основні напрямки політичної та військової діяльності бульбівських формувань, форми та методи боротьби на два фронти – проти німецької окупаційної влади і радянських партизан, відносини з різними національними угрупованнями, українським та польським населенням, політичні пріоритети Т. Бульби-Боровця.

Метою представленої публікації є комплексний аналіз історіографії напрямів, форм і методів діяльності військових формувань Т. Бульби-Боровця, характеристика його як учасника тогочасних подій, організатора і керівника.

Наукова новизна праці полягає в недостатньому висвітленні в українській історіографії проблематики діяльності військових формувань Т. Бульби-Боровця. На основі широкого кола джерел та наукової літератури в роботі висвітлено історіографію таких малодосліджених питань, як довоєнна діяльність Т. Бульби-Боровця, утворення й функціонування підрозділів УПА-«Поліська Січ»; проаналізовано відносини бульбівських формувань з німецькими окупантами, стосунки з радянськими партизанами, польським населенням; розглянуто діяльність Т. Бульби-Боровця на завершальному етапі війни.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Утворення військових підрозділів «Поліської Січі» нерозривно пов'язане з іменем Тараса Бульби-Боровця. Життєві та політичні орієнтири отамана, який визначав діяльність цього формування, були закладені ще в дитинстві та в юнацькі роки. Діяльність Т. Бульби-Боровця як організатора УПА-«Поліська Січ» значною мірою зумовлена його вихованням та попередньою політичною діяльністю. До війни Т. Бульба-Боровець за дорученням розвідувального відділу військового штабу Української Народної Республіки кілька раз перетинав кордон Радянського Союзу, де на власні очі бачив голодомор 1932–1933 рр. в Україні. Майбутній отаман боровся також проти польського шовінізму та антидемократизму, за що був ув'язнений у концентраційному таборі Береза Картузька. Значну організаційно-політичну роботу проводив Т. Бульба-Боровець на Поліссі і перед початком німецько-радянської війни.

Рух Т. Бульби-Боровця був своєрідним явищем свого часу. Створений у період існування тоталітарних режимів, він зробив спробу відійти від усталених політичних норм. Незважаючи на небезпеку постійного нападу з боку ворожих бульбівцям сил, отаман у діяльності своїх формувань намагався дотримуватися політичної, релігійної та національної толерантності. Дослідження національно-визвольної боротьби Т. Бульби-Боровця та створеного ним військового формування «Поліська Січ», зокрема її історіографічний аспект, було заборонено в Радянському Союзі та обділено увагою сучасних науковців.

Основним джерелом для розуміння подій, пов'язаних із життям та боротьбою Тараса Бульби-Боровця, залишалися його спогади, опубліковані на Заході після закінчення Другої світової війни: «Кредо революції» (Париж, 1946), «Збройна боротьба України 1917–1950» (Париж, 1951) та «Армія

без держави» (Вінніпег, 1981), у яких він розкрив свою участь у національно-визвольному русі, починаючи з юнацьких років. Т. Бульба-Боровець подає цікавий матеріал про створену ним на Поліссі у 1932 р. підпільну організацію «Українське національне відродження», яку з початком Другої світової війни в 1940–1941 рр. він реорганізував в УПА-«Поліська Січ». Великий інтерес викликають висвітлені в спогадах отамана взаємини підрозділів УПА-«Поліської Січі» з ОУН-бандерівцями та ОУН-мельниківцями [3, 166].

Доповнюють спогади Т. Бульби-Боровця публікації О. В. Шуляка «В ім'я правди» [51, 36] та «Ціною крові» [50, 591]. Автор (справжнє прізвище О. Штуль) – відомий діяч ОУН, у роки війни був ад'ютантом отамана. У своїх спогадах він піднімає низку нових аспектів, доповнює розповідь свого керівника фактами боротьби його військових формувань із гітлерівцями, радянськими партизанами та ОУН-бандерівцями.

Відносини Т. Бульби-Боровця з керівними колами Української Народної Республіки розкриті в книзі спогадів сина президента УНР у вигнанні М. А. Левицького «ДЦ УНР в екзилі між 1920–1940 рр.», що вийшла у Філадельфії в 1984 р. [21, 72].

Окремі аспекти історії діяльності «Поліської Січі» відображає книга спогадів колишнього курінного УПА М. Скорупського «Туди, де бій за волю» [42, 353]. Автор наводить маловідомі факти взаємодії поліського отамана з Фронтом української революції.

У своїх спогадах генерал П. Шандрук наводить факти, пов'язані з утворенням в складі вермахту наприкінці Другої світової війни Української національної армії, і діяльність у цьому напрямі Т. Бульби-Боровця [48, 33–45].

Поміж книг мемуарного характеру, що містять цінний матеріал про українські національні змагання на Волині та Рівненщині періоду Другої світової війни, виділяються спогади мемуарного характеру Г. Стецюка [44, 128], праця «В рядах УПА» [4, 352] та інші, написані представниками української діаспори.

Радянська мемуаристика представлена насамперед книгою Д. Медведєва «Сильні духом» [24, 472], у якій командир розвідувального загону особливого призначення розповів про налагодження контактів із бульбівцями для спільної боротьби проти гітлерівців, певні здобутки в цьому напрямі, а також про події після порушення досягнутого нейтралітету. Також він розкрив ставлення членів загону та командування Червоної армії до отамана.

Діяльність бульбівських підрозділів відображена в книгах Д. Медведєва «Це було під Рівно» [25, 224], О. Федорова «Остання зима» [46, 328], С. Руднева «Щоденник про карпатський рейд» [39, 76]. Певну увагу Т. Бульби-Боровцю приділяли у своїх мемуарах польські автори [39, 76].

Цікава інформація про боротьбу бульбівських підрозділів подана в другому томі серії «Літопис УПА» [22, 724], куди увійшли відозви, розпорядження, накази, інструкції, звіти, які свідчать про військову та адміністративну діяльність УПА та підпілля на Волині й Поліссі в 1943–1944 рр.

Значний обсяг інформації про підрозділи УПА-«Поліська Січ» розміщений у збірнику документів «ОУН-УПА в роки війни», який упорядкував і прокоментував В. Сергійчук [41, 494]. До збірника увійшли невідомі та маловідомі документи і матеріали з архівів під грифом «Цілком таємно». Вони свідчать, що збройні загопи під командуванням Т. Бульби-Боровця воювали проти нацистського та радянського тоталітарних режимів за здобуття незалежності Української держави. Документи розвінчують міф про колабораціонізм бульбівців, їхню нібито тісну співпрацю з німецькими окупантами, що майже півстоліття всупереч фактам стверджувала радянська історична наука. Зібрані в збірнику матеріали поділено на три групи – радянські, німецькі та повстанські.

Деякі аспекти, пов'язані з рухом Т. Бульби-Боровця, відображено в працях відомих діячів українського націоналістичного руху С. М. Лебеда [20, 208] та П. Мірчука [51, 36; 30, 85; 31, 319]. Перебуваючи в ОУН(Б) на керівних посадах, вони володіли детальною інформацією про Т. Бульбу-Боровця, але не завжди об'єктивно оцінювали події, зокрема замовчували консолідаційні зусилля отамана, спрямовані на об'єднання всіх національних сил. Найбільш об'єктивно діяльність підрозділів Т. Бульби-Боровця висвітлюють праці В. Косика [17, 1059–1070; 45, 658]. Автор використав широке коло німецьких архівних документів і тогочасних публікацій. Дослідив процес виникнення «Поліської Січі», мету її діяльності, організаційну структуру, а також взаємовідносини з нацистами. Також він здійснив спробу проаналізувати причетність формувань Т. Бульби-Боровця до витоків УПА.

Для дослідження збройної боротьби бульбівських загонів певний інтерес становлять розвідки представників української діаспори – А. Бердія, В. Косика та інших, присвячені діяльності ОУН, УПА на західноукраїнських землях у період Другої світової війни [2, 64; 18, 729; 36, 446].

Серед розвідок польських авторів найоб'єктивнішою є праця Р. Торжецького «Поляки і українці. Українська справа під час II світової війни на території Речі Посполитої», у якій автор наводить ряд невідомих і маловідомих фактів із життя поліського ватажка, зокрема про переговори Т. Бульби-Боровця з Ліновським, делегатом польського еміграційного уряду в окрузі Волинь [52, 179].

У радянський період вийшло чимало праць, метою яких була дискредитація діяльності не лише бульбівців, а й усіх національних сил [1, 224; 23, 24; 27, 354; 38, 140]. Поміж них можна виділити статтю Ю. Мельничука «З життя бандитського отамана», опубліковану в журналі «Жовтень» у 1957 р. [26, 88–102]. Попри те, що стаття є тенденційною, у ній подано цікаву інформацію із життя отамана, а саме його діяльність у довоєнні роки, організацію «Поліської Січі», УПА та життєвий шлях в останні роки війни і після неї. Ю. Мельничук також відзначає, що Т. Бульба-Боровець відіграв значну роль у створенні Української національної гвардії.

У радянський період було опубліковано чимало праць, які негативно оцінювали національно-визвольний рух, зокрема діяльність Т. Бульби-Боровця та «Поліської Січі», а саме Ю. С. Мельничука «Плем'я упирів», В. П. Беляєва «Я обвиняю» та ін. [1, 224; 19, 1283–1296; 27, 354].

Ідеологічний зміст був також притаманний публікаціям, що з'явилися у період перебудови в Радянському Союзі. У документальній повісті «“Поліська Січ” або Хто такі бульбашці?» П. Шафета [49, 12, 13, 14, 15, 16, 19], незважаючи на великий обсяг інформації про Т. Бульбу-Боровця та його військові угруповання, що вперше стала відома широкому загалу, часто тенденційно і глузливо оцінює діяльність отамана. Так, доставку Т. Бульбою-Боровцем хліба українським селянам у голодні 30-ті роки автор називає «виграшним антибільшовицьким матеріалом».

У статті «З ким і проти кого?» історик О. Слободянюк наводить факти, що уточнюють інформацію про початковий період діяльності Т. Бульби-Боровця упродовж 1941–1942 рр. і разом із тим стверджує, що «шляхом брехні і жакливого терору буржуазні націоналісти залучали на свій бік місцеве населення» [43, 21, 24, 26, 28, 1].

У 90-ті роки, після здобуття незалежності України, виходить друком значна кількість праць, присвячених історії УПА та загальним питанням українського національно-визвольного руху, у яких діяльність формувань Т. Бульби-Боровця переглянута істориками з нових позицій. Серед опублікованих матеріалів Всеукраїнської наукової конференції «Українська Повстанська Армія і національно-визвольна боротьба в Україні у 1940–1950-ті рр.», що відбулася 25–26 серпня 1992 р. у Києві, виділяють дослідження В. Михальчука [29, 97–119], І. Міткалика [32, 67–71] та інших авторів, які об'єктивно показали постать отамана та діяльність «Поліської Січі».

Одним із найбільш глибоких та об'єктивних досліджень є стаття А. Кентія «Отаман Тарас Бульба», опублікована в журналі «Політика і час» (1992) [10, 72–78]. У ній автор не лише висвітлює окремі сторінки діяльності військових підрозділів Т. Бульби-Боровця, а й намагається відповісти на ряд питань, зокрема, чи можливе було на той час об'єднання різних національних сил.

У 1994–1995 рр. у журналі «З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ» було опубліковано статтю «Тарас Боровець і «Поліська Січ» [7, 39–59], у якій В. Дзьобак розкрив довоєнну діяльність отамана, організацію «Поліської Січі» в 1941 р., утворення УПА, стосунки з німецькою окупаційною владою, радянськими партизанами, польським населенням, намагання Т. Бульби-Боровця досягти консолідації з різними національними, політичними та військовими угрупованнями.

Діяльність військових формувань Т. Бульби-Боровця висвітлено в монографії І. Муковського та О. Лисенка «Звитяга і жертвність: Українці на фронтах Другої світової війни» [33, 568]. У дослідженні загострення конфлікту між ОУН(Б) та бульбівцями трактовано як результат відмови Т. Бульби-Боровця перейти на однопартійну платформу ОУН(Б) та визнати акт державності 30 червня 1941 р. як єдину державницьку концепцію.

У 1999 р. вийшли в світ три монографії А. Кентія «Нариси історії організації українських націоналістів і 1941–1942 рр.» [9, 201], «Українська повстанська армія у 1942–1943 рр.» [12, 287] та «Українська повстанська армія в 1944–1945 рр.» [11, 222]. Значну увагу в цих дослідженнях приділено створенню та формуванню військових формувань Т. Бульби-Боровця, відносинам отамана з німецькою адміністрацією, бандерівцями та мельниківцями. Автор зауважує, що згоди між прибіч-

никами Т. Бульби-Боровця і ОУН(Б) не було досягнуто через намагання останніх очолити національно-визвольний рух та спроби бульбівців створити надпартійний представницький орган, який керував би українським рухом Опору і боротьбою за створення незалежної Української держави.

У 90-ті роки побачили світ газетні публікації, присвячені Т. Бульби-Боровцю та його армії, зокрема стаття Л. Дещинського, К. Бондаренка, Ю. Киричука «Отаман» [6, 30, 1, 4, 6], у якій наведені маловідомі дані про довоєнну діяльність отамана, його відношення до уряду Української Народної Республіки, а також події повоєнних років життя: відновлення в еміграції Української національної ради, організація Української національної гвардії з колишніх бійців УПА тощо.

90-річчю від дня народження польського ватажка була приурочена наукова конференція «Роль і місце Т. Бульби-Боровця в національно-визвольній боротьбі українців за їх державну самостійність», що відбулась у м. Рівному 15 травня 1998 р. Матеріали конференції опубліковано в збірнику «Повстанський рух отамана Тараса Бульби-Боровця: дослідження, спогади, документи» [37, 184]. Він містить наукові статті Й. Пацули «Військово-дипломатична діяльність Тараса Бульби-Боровця», І. Мірчука «Стосунки між отаманом і німецькою окупаційною владою в 1942–1943 рр.», Г. Бухала «Сучасні польські історики про Тараса Бульбу-Боровця» та ін. Зокрема, використавши документи та матеріали Державного архіву Рівненської області та фонду Рівненського краєзнавчого музею, І. Мірчук прийшов до висновку, що відносини Т. Бульби-Боровця з нацистами визначалися інтересами українських визвольних змагань, а Г. Бухало, проаналізувавши польську літературу, присвячену отаманові, відзначив суб'єктивність польських авторів у висвітленні діяльності бульбівців. У цьому збірнику також вміщені спогади очевидців, зокрема Я. Велесика, М. Будька, Є. Симоновича, О. Новака та інших, листи Т. Бульби-Боровця до Е. Коха, Беєра, Пютца, німецького уряду та його маловідома праця «Збройна боротьба України 1917–1950».

У 90-ті роки в Україні вийшли друком праці, що розкривають діяльність підрозділів Т. Бульби-Боровця, а саме Ю. Киричука «Історія УПА» [13, 67], С. Мечника «У вирі воєнного лихоліття. ОУН і УПА у боротьбі з гітлерівськими окупантами» [28, 99], О. Новака «Сторінки історії» [35, 40], М. Вегеша «Біля джерел Повстанської Армії» [5, 511], М. Семенюка «Лицарі змови: Боротьба з німецькими окупантами» [40, 135] та ін.

Згадки про «Поліську Січ» та діяльність Т. Бульби-Боровця містять праці, присвячені історії німецько-радянської війни, а саме: В. Клокова «О стратегии и тактике советских партизан в борьбе против оккупантов на Украине (1941–1944 г.)» [14, 75], А. Чайковського «Невідома війна: (партизанський рух в Україні 1941–1944 рр.) мовою документів, очима істориків» [47, 256], М. Ковалю «Україна: 1939–1945: маловідомі і непрочитані сторінки історії» (15, 192; 16, 56) та ряд монографій радянського періоду «История второй мировой войны» [8, 503], «Немецко-фашистский оккупационный режим» [34, 388].

Серед праць російських історіографів виділяється дослідження А. Баташова «Как ОУН с УПА воювало», де зроблена спроба висвітлити діяльність військових формувань Т. Бульби-Боровця з метою, як зазначив сам автор, дискредитації ОУН(Б).

Проте для комплексного розуміння проблеми, пов'язаної з боротьбою Т. Бульби-Боровця та створених ним військових формувань УПА-«Поліська Січ» в роки Другої світової війни, потрібне залучення нових джерел, їх ґрунтовне опрацювання та подальше дослідження з метою з'ясування наукової істини.

Список використаної літератури

1. Беляев В. П. Я обвиняю. – 2-е изд. доп. / В. П. Беляев. – М. : Политиздат, 1984. – 224 с.
2. Бердй А. ОУН і УПА / А. Бердй. – Нью-Йорк : Укр. центр. інформ. служба, 1983. – 64 с.
3. Бульба-Боровець Т. Армія без держави / Т. Бульба-Боровець. – Львів : Поклик сумління, 1993. – 166 с.
4. В радах УПА : зб. споминів бувших вояків Української повстанської армії. – Нью-Йорк : Т-во бувших вояків УПА в ЗДА і Канаді. – 352 с.
5. Вегеш М. Біля джерел Повстанської Армії : іст. нарис / М. Вегеш, І. Король. – Ужгород : [б. в.], 1996. – 51 с.
6. Дещинський Л. Отаман / Л. Дещинський, К. Бондаренко, Д. Киричук // За вільну Україну. – 1996. – 30 трав., 1, 4, 6 черв.
7. Дзьобак В. Тарас Боровець і «Поліська Січ» / В. Дзьобак // З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ. – 1994. – № 1. – С. 124–139; 1995. – № 1–2. – С. 39–59.
8. История второй мировой войны 1939–1945 : в 12 т. / П. М. Деревянко, О. А. Ржешевський, А. В. Антонюк и др. / редкол. : П. М. Деревянко (глав. ред.) и др. – М. : Воениздат, 1994. – Т. 1. – 503 с.

9. Кентій В. А. Нариси історії Організації українських буржуазних націоналістів 1941–1942 рр. / В. А. Кентій. – К. : Ін-т історії НАНУ, 1999. – 201 с.
10. Кентій А. В. Отаман Тарас Бульба / В. А. Кентій // Політика і час. – 1992. – № 4. – С. 72–78.
11. Кентій В. А. Українська Повстанська Армія в 1944–1955 рр. / В. А. Кентій. – К. : Ін-т історії НАНУ, 1999. – 222 с.
12. Кентій В. А. Українська Повстанська Армія в 1942–1943 рр. / В. А. Кентій. – К. : Ін-т історії НАНУ, 1999. – 287 с.
13. Киричук Ю. Історія УПА / Ю. Киричук. – Тернопіль : РВВ Упр. пол. преси, 1991. – 67 с.
14. Клоков В. И. О стратегии и тактике советских партизан в борьбе против оккупантов на Украине (1941–1944 г.) / В. И. Клоков. – Киев : Ин-т истории НАНУ, 1984. – 75 с.
15. Коваль М. В. Україна: 1939–1945: маловідомі і непрочитані сторінки історії / М. В. Коваль. – К. : Вища шк., 1995. – 192 с.
16. Коваль М. В. Україна у Другій світовій і Великій Вітчизняній війнах (1939–1945): спроба сучасного концептуального бачення / М. В. Коваль. – К. : Ін-т історії України НАНУ, 1994. – 56 с.
17. Косик В. Бульба, Поліська Січ і початки УПА / В. Косик // Визвольний шлях. – 1984. – № 9. – С. 1059–1070.
18. Косик В. Україна під час Другої світової війни. 1939–1945 : пер. з фр. / В. Косик. – Київ ; Париж ; Нью-Йорк ; Торонто, 1992. – 729 с.
19. Косик В. Українська Повстанська Армія / В. Косик // Визвольний шлях. – 1992. – № 10. – С. 1156–1166 ; № 11. – С. 1283–1296.
20. Лебідь М. УПА (Українська Повстанська Армія). Її генеза, ріст, дії у визвольній боротьбі українського народу за Українську Самостійну Соборну державу / М. Лебідь. – Дрогобич : Відродження, 1993. – Ч. 1 : Німецька окупація України. – 208 с.
21. Левицький М. А. ДЦ УНР в екзилі між 1920–1940 рр. / М. А. Левицький. – Філадельфія : Укр. інформ. бюро, 1984. – 72 с.
22. Літопис Української Повстанської Армії. – Київ ; Торонто, 1999. – Т. 2 : Волинь і Полісся: УПА та запілля 1943–1944 : документи і матеріали / упоряд. О. Вовк, І. Павленко. – Київ ; Торонто, 1999. – 724 с.
23. Мануїльський Д. З. Українсько-німецькі націоналісти на службі у фашистській Німеччині / Д. З. Мануїльський. – К. : Укрдержвидав, 1945. – 24 с.
24. Медведев Д. Сильные духом / Д. Медведев. – К. : Политиздат Украины, 19787. – 472 с.
25. Медведев Д. Это было под Ровно / Д. Медведев. – Тула : Приокское кн. изд-во, 1981. – 224 с.
26. Мельничук Ю. З життя бандитського отамана / Ю. Мельничук // Жовтень. – 1957. – № 10. – С. 88–102.
27. Мельничук Ю. С. Плем'я упирів: Нариси. Памфлети. Фейлетони / Ю. С. Мельничук. – К. : Рад. письм., 1963. – 354 с.
28. Мечник С. У вирі воєнного лихоліття: ОУН і УПА у боротьбі з гітлерівськими окупантами / С. Мечник. – Львів : Край, 1992. – 99 с.
29. Михальчук В. Світло і тіні українського збройного спротиву у другій світовій війні / В. Михальчук // Українська Повстанська Армія і національно-визвольна боротьба в Україні у 1940–1950 рр. : матеріали Всеукр. наук. конф. (Київ, 25–28 серп. 1992 р.). – К. : Ін-т історії НАНУ, 1992. – С. 97–119.
30. Мірчук П. Українська Повстанська Армія, 1942–1952. Коротка історія / П. Мірчук. – Тернопіль : Збруч, 1993. – 85 с.
31. Мірчук П. Українська Повстанська Армія, 1942–1952 / П. Мірчук. – Мюнхен : Цицерон, 1953. – 319 с.
32. Міткалик І. Українська повстанська армія отамана Тараса Бульби-Боровця / І. Міткалик // Українська Повстанська Армія і національно-визвольна боротьба в Україні у 1940–1950 рр.: матеріали Всеукр. наук. конф. (Київ, 25–28 серп. 1992 р.). – К. : Ін-т історії НАНУ, 1992. – С. 67–71.
33. Муковський І. Т. Звитяга і жертвність: українці на фронтах другої світової війни / І. Т. Муковський, О. Є. Лисенко. – К. : Кн. пам'яті України, 1996. – 568 с.
34. Немецко-фашистский оккупационный режим (1941–1944 гг.) / под общ. ред. Е. А. Бостина. – М. : Политиздат, 1967. – 388 с.
35. Новак О. Сторінки історії: роздуми / О. Новак. – Рівне : [б. в.], 1992. – 40 с.
36. Організація українських націоналістів 1929–1954 рр. – Б. м. : На чужині, 1955. – 446 с.
37. Повстанський рух отамана Тараса Бульби-Боровця : дослідження, спогади, документи. – Рівне : Азалія, 1998. – 184 с.
38. Римаренко Ю. И. Буржуазный национализм и клерикализм / Ю. И. Римаренко. – Киев : Политиздат Украины, 1986. – 140 с.
39. Руднев С. Щоденник про Карпатський рейд. – 2-ге вид. / С. Руднев – К. : Укрполітвидав, 1949. – 76 с.
40. Семенюк М. Лицарі змови: боротьба УПА з німецькими окупантами / М. Семенюк. – Трускавець : [б. в.], 1992. – 135 с.
41. Сергійчик В. ОУН-УПА в роки війни. Нові документи і матеріали / В. Сергійчик. – К. : Дніпро, 1996. – 494 с.

42. Скорупський М. Туди, де бій за волю / М. Скорупський. – К. : Козаки, 1992. – 353 с.
43. Слободянюк О. З ким і проти кого / О. Слободянюк // Червоний прапор. – 1989. – 21, 24, 26, 28 листоп., 1 груд.
44. Стецюк Г. С. Чорні дні Волині. 1941–1944 або непоставлений пам'ятник : спогади колишнього зв'язкового обласного проводу ОУН / Г. С. Стецюк. – Володимир-Волинський : Світязь, 1992. – 128 с.
45. Україна і Німеччина у Другій світовій війні : пер. з фр. – Париж ; Нью-Йорк ; Львів : Наук. т-во ім. Т. Шевченка, 1993. – 658 с.
46. Федоров О. Остання зима / О. Федоров ; літ. запис Є. Шатрова. – К. : Політвидав України, 1982. – 328 с.
47. Чайковський А. С. Невідома війна: (партизанський рух в Україні 1941–1944 рр.) мовою документів, очима істориків / А. С. Чайковський. – К. : Україна, 1994. – 256 с.
48. Шандрук П. Це було так. Розбудова держави / П. Шандрук. – Клівленд, 1954. – № 3. – С. 33–45.
49. Шафета П. «Поліська Січ» або Хто такі бульбашці / П. Шафета // Червоний прапор. – 1991. – 12–16, 19 берез.
50. Штуль-Жданович О. Ціною крові / О. Штуль-Жданович. – Нью-Йорк ; Торонто ; Київ : Вид-во ім. О. Теліги, 1997. – 591 с.
51. Шуляк О. В. В ім'я правди: до історія повстанчого руху в Україні / О. В. Шуляк. – Роттердам : [б. в.], 1947. – 36 с.
52. Torzecki R. Polacy i Ukraińcy. Sprawa ukraińska w zacie II wojny światowej na terenie II Rzeczypospolitej / R. Torzecki. – Warszawa, 1993. – S. 179.

Петро Савчук

Мемуари радянських партизанів як джерело до висвітлення українсько-польських відносин на тимчасово окупованій території України

У статті на основі аналізу документального матеріалу, спогадів радянських партизанів розглянуто взаємовідносини населення на тимчасово окупованій території України, трагічні сторінки окупаційного режиму.

Ключові слова: Друга світова війна, партизани, мемуари, окупація, українсько-польські відносини.

Savchuk Petro. Memoirs of Soviet Partisans as a Source of Ukrainian-Polish Relations on Temporarily Occupied Territory of Ukraine. В статті на основі аналізу документального матеріалу, спогадів радянських партизанів розглянуто взаємовідносини населення на тимчасово окупованій території України, трагічні сторінки окупаційного режиму.

Ключевые слова: Вторая мировая война, партизаны, мемуары, оккупация, украинско-польские отношения.

Savchuk Petro. Memoirs of Soviet Partisans as a Source of Ukrainian-Polish Relations on Temporarily Occupied Territory of Ukraine. The article describes and analyses population interrelation on the occupied territory of Ukraine, tragic events caused by the occupation regime. The analysis has been done on the basis of documentary material, memoirs of the Soviet partisans.

Key words: World War II, partisans, memoirs, occupation, Ukrainian-Polish relations.

Мемуари радянських партизанів, попри їхню ідеологічну і політичну заангажованість, плідно сприяють виконанню завдання з вивчення не лише бойових дій партизанів з окупантами, але, перш за все, життя населення на окупованій території, в них показано рух мас, характери окремих діячів, які виступали на захист Вітчизни.

Факти, довідки, події роблять мемуари історичними документами, які в характеристиці людей, в описах природи, побуту, стосунків між різними верствами населення, партизанів, окупантів передають дух часу. Крім збройної боротьби, мемуари розкривають й інші фактори, що впливають на боротьбу з окупантами. Хоч значення різних спогадів неоднакове, а всі вони відображають шлях до перемоги над ворогом.

Багато мемуаристів, висвітлюючи події на тимчасово окупованій території, поєднують їх з діями радянського уряду. Мемуари про війну в тилу ворога, як одні з військових спогадів, відрізняються відображенням конкретної війни, подій, фактів. Вони різні щодо тематики піднятих проблем, хронологічних меж, географічного простору. У сукупності вони не залишили без уваги жодної